

13.8.2021

Kaupunginmuseon lausunto Ullanlinnan (7.ko) asemakaavan muutoksesta nro 12718, Merisataman saaret

HEL 2016-002260 T 10 03 03

Asemakaavoituspalvelu on pyytänyt kulttuurin ja vapaa ajan toimialaa/ kaupunginmuseota antamaan lausunnon kaupunkiympäristölautakunnalle asemakaavan muutosehdotuksesta. Kaupunginmuseo arvioi hanketta kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta ja on päättänyt antaa seuraavan lausunnon.

Yleiskaava 2050:ssä alue on merkitty merellisen virkistys- ja matkailun alueeksi. Aluetta kehitetään merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy mantereen virkistys- ja viheralueisiin. Suunnittelussa tulee turvata kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen sekä ottaa huomioon ja turvata luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemipalvelujen, luonnonsuojelun ja ekologisen verkoston sekä metsäverkoston kannalta tärkeät alueet. Satamasaaret kuuluvat myös maakuntainventointien kohteisiin (Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö, Uudenmaan kulttuuriympäristöselvitys 2013)

Satamasaaret sijaitsevat Ullanlinnan ja Kaivopuiston edustan merialueella. Eiran kaupunginosa (RKY 2009 Eiran kaupunginosa, Huvilakadun korttelit ja Michael Agricolan kirkko), Kaivopuisto (RKY 2009 Kaivopuisto) ja Suomenlinna, jonka aluerajaukseen Uunisaarten itäpuolella sijaitseva Harakan saari kuuluu (RKY 2009 Suomenlinna), on määritelty Ympäristöministeriön ja Museoviraston inventoinnissa (RKY 2009) valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Lisäksi kaava-alue on kokonaisuudessaan Suomenlinnan maailmanperintökohteen suoja-aluetta.

Asemakaavan selostuksessa vaikutuksia luontoon ja maisemaan on arvioitu mm. seuraavasti: ”Uudet täyttöalueet ja aallonmurtajat vaikuttavat rannalta merelle avautuviin näkymiin. Mantereen ja Satamasaarien välinen avoin vesialue pienenee laiturialueiden uudelleenjärjestelyn myötä. Uudet rakennukset näkyvät maisemassa, erityisesti Merisataman alueelle, joka on suosittu oleskelu- ja vapaa-ajanviettopaikka. Erityisesti Liuskaluodolle on mahdollista rakentaa aikaisempaa suurempi rakennus.”

Kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön kohdistuvia vaikutuksista todetaan: ”Merisataman saaret muodostavat ikonisen näkymän Merisata-

13.8.2021

man rannasta, Kaivopuistosta ja mereltä katsottuna. Kaavassa sallittavat uudet rakennettavat merialueet ja rakennukset eivät heikennä merkittävässä määrin kohteen kulttuurihistoriallisia arvoja. Muutoksella on vaikutuksia kaupunkikuvaan kaavassa sallittavien uusien rakennettavien merialueiden, rakennusten ja laajennusten osalta. Täydennysrakentaminen sovitetaan olemassa oleviin rakennuksiin ja maisemaan niin, että nykyiset rakennukset säilyvät saarilla dominantteina. Saarten kalliosiluetti on edelleen mahdollista hahmottaa mantereelta katsottuna. Uudet rakennukset ja niihin tulevat toiminnot lisäävät saarten käyttöä ja alueen viihtyisyyttä.”

Selostuksessa todetaan, että kaavaratkaisu vaikuttaa rakennettuun ympäristöön siten, että kaavassa sallittava Pohjoisen Uunisaaren vanhan teollisuusrakennuksen laajennusosa sekä uudisrakennus Liuskaluodolla muuttavat maisemaa erityisesti mantereelta katsottuna. Myös palaneen varaston paikalle sallittava uusi rakennus tulee näkymään maisemassa. Muut kaavassa sallittavat rakennusalat jäävät olevan rakennuskannan taakse.

Asemakaavaehdotuksessa osa Uunisaaren rakennuksista on sallittu purettavaksi ja niiden tilalle on esitetty uudisrakentamista. Pohjoisen Uunisaaren eteläpuolelta on poistettu 250 k-m² rakennusoikeus. Asemakaavamuutoksessa saaren rakennusoikeus säilyy ennallaan.

Meriarkeologisen tutkimuksen tuloksena havaittiin vedenalainen muinaisjäänös Sirpalesaaren ja Liuskasaaren välisessä salmessa. Muinaisjäänös on merkitty kaavakarttaan sm-merkinnällä ”Muinaismuistolailla (295/1963) rauhoitettu kiinteä muinaisjäänös. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty ilman muinaismuistolain perusteella annettua lupaa. Aluetta koskevista tai siihen liittyvistä suunnitelmista on pyydetävä alueellisen vastuumuseon tai Museoviraston lausunto.”

Ympäristön hoidosta on annettu seuraava kaavamääräys: ”Alue on kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakuvallisesti arvokas kokonaisuus, joka muodostuu toisiinsa limittyvistä saaristoluonto- ja satamatoimintojen vyöhykkeistä. Ympäristöä tulee hoitaa niin, että kokonaisuuden arvo ja historiallinen kerroksellisuus ja luontoarvot säilyvät. Alueen merijulkisivu tulee säilyä yhtenäisenä ja melko tasaisena. Väylästöjen rakenteissa on käytettävä alkuperäisiä vastaavia pinnoitteita”. Kaavaehdotuksen liitteeksi on laadittu viitesuunnitelmat, joista ilmenee rakentamisen vaikutukset maisemaan.

Selostuksen mukaan uusien rakennusten sijoittelussa ja määrässä on pyritty huolehtimaan siitä, että nykyiset rakennukset pysyvät saarilla

13.8.2021

edelleen dominantteina ja kalliomaisema säilyy. Lisärakentamistarpeet ovat tulleet saarten käyttäjiltä, purjehdusseuroilta sekä yrittäjiltä. Sirpalesaaren on osoitettu lisärakentamista vanhan varastorakennuksen jatkeeksi, lisäksi telakka-alueelle purettavan rakennuksen paikalle on osoitettu rakennusala sen toimintaa palveleville rakennuksille. Liuskaluotoon on osoitettu rakennusoikeutta venesatamaa palvelevalle monitoimirakennukselle, Liuskasaaren etelän puoleiselle uudelle satama-alueelle sekä koillisen puolelle palaneen varaston paikalle on sallittu rakennusoikeutta huolto- ja varastorakennuksille. Lisäksi Sirpalesaaren ja Liuskaluotoon mahdollistetaan saunarakennusten rakentaminen. Uunisaaren nykyisiä ravintola- ja saunarakennuksia sallitaan osittain purettaviksi sekä täydennysrakennettaviksi. Kaavaehdotuksessa on luovuttu luonnosvaiheen majoitusrakennuksista sekä esiintymislavasta Liuskasaarella sekä lainvoimaisessa asemakaavassa osoitetusta saunarakennuksen rakennusala Pohjoisessa Uunisaarella.

Kaavaratkaisussa mahdollistetaan venesatama-alueen kasvattaminen sekä yhteysaluslaiturien sijoitus. Jatkosuunnittelussa tutkitaan laiturien sijoitus tarkemmin turvallisuus ja vesiliikenne huomioiden. Samoin Sirpalesaaren ja Liuskasaaren välisten aallonmurtajien sijainti tarkentuu jatkosuunnittelussa. Kaavakartassa on osoitettu alue, missä ne tulee sijoittaa. Aallonmurtajien korkeudesta on annettu kaavamääräys: "Aallonmurtajan harjan korkeusasema ei saa ylittää +3,0 metriä."

Kaupunginmuseon lausunto:

Merisataman saaren muodostavat ainutlaatuisen maisemallisen ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kerrostuman eteläisen Helsingin edustalla. Niiden virkistyskäyttö on tärkeä osa saarten ja koko Merisatamarannan alueen toiminnallisuutta kaikkina vuodenaikoina. Niiltä avautuvat näkymät ulapalle ovat ainutlaatuiset. Merisataman saarilla hyvien yhteysvenepalveluiden ja siltojen ansiosta lähikosketus merelliseen Helsinkiin ja siitä nauttiminen on kaikkien ulottuvilla.

Kaupunginmuseo on lausunut osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta 2017 todeten mm. seuraavaa: "Kaupunginmuseo korostaa, että alueelle suunniteltaessa tulee uudet rakennukset ja rakenteet mittakaavallisesti ja materiaaleiltaan sovittaa pienimuotoiseen merelliseen ympäristöönsä. HSS:n suojeltu, kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokas paviljonki tulee säilyä Liuskasaaren näkymässä maamerkin omaisena rakennuksena."

Kaava-alueella on viisi asemakaavalla suojeltua rakennusta: Pohjoisen Uunisaaren tiilirakenteinen entinen teollisuusrakennus (arkkitehti Hjalmar Åberg 1916, laajennus arkkitehti Sigurd Schultz 1919) sekä vuo-

13.8.2021

den 1940 olympialaisiin rakennetut puiset lipunmyyntikioski ja pukukoppirakennus (sr-2), HSS:n paviljonki (arkkitehti Runar Finnilä 1947) Liuskasaassa (sr-1) sekä entinen moottoritehtaan rakennus (1917) Sirpalesaassa (sr-2).

Rakennusten voimassa olevat suojelumerkinnot (asemakaava 2004) eivät muutu uudessa asemakaavassa. Uudessa asemakaavassa on Pohjoisen Unisaaren suojellun tiilisen teollisuusrakennuksen uusin paviljonkiosa sallittu purettavaksi ja sen paikalle sekä yhteyteen on sallittu täydennysrakentamista sauna- ja ravintolakäyttöön, mitä kaupunginmuseo pitää mahdollisena. Kaupunginmuseo kuitenkin huomauttaa Liuskaluodolle mahdollistettavan rakennuksen mitoituksista. Havainnekuva perusteella sen se vaikuttaa liian kookkaalta ja korkealta, lisäksi se ulottuu luodon ulkopuolelle, osittain meren päälle, mikä kaupunginmuseon näkemyksen mukaan kielteisellä tavalla muuttaa maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokasta näkymää. Kaupunginmuseo esittääkin, että uudisrakennuksen suunnittelua ohjataan kaavassa vielä siten, että se sopeutuisi laajalle näkyvänä uudisrakennuksena paremmin Merisataman edustan miljööseen eikä mahdollistettaisi rakennuksen ulottamista vesialueen puolelle.

Lisäksi kaavaselostuksessa tulisi kaupunginmuseon mielestä tuoda selkeästi esiin ne rakennukset, joiden säilymistä kaava ei turvaa. Kaupunginmuseo pitää erittäin valitettavana, jos HSS:n Liuskasaassa sijaitseva entisen pienikokoisen puurakenteisen vartiotuvan (arkkitehti Runar Finnilä 1931) ja varhaisemman puurakenteisen, huopakatteisen kookkaan mm. varastotiloja sisältävän 1900-luvun alkupuolen rakennuksen säilymistä ei turvataisi osana perinteikkään HSS:n pitkästä toimintahistoriasta kertovina rakennuksina. Kaupunginmuseo esittääkin, että niille annetaan kaavassa suojelumääräys. Asemakaavaselostuksessa tulee tuoda esille alun perin Suomalaisen pursiseuran ravintolana toimineen nykyisin ravintola Saaren sisätiloissa sijaitseva jäänsärkijä Sammon salonki. Arkkitehti Esko Lehesmaa suunnitteli Suomalaisen Pursiseuran ravintolarakennuksen ja kokous- ja majoitushuoneita sisältävän seuramajarakennuksen vuonna 1963. 1960-luvun modernismia edustavat rakennukset muodostavat arkkitehtonisen kokonaisuuden ja niiden suunnittelussa kallioidet maastonmuodot on taitavasti huomioitu. Paviljonkimaisen ravintolarakennuksen ravintolasalin suurien ikkunoiden kautta avautuvat upeat merelliset maisemat. Arkkitehti oli erikoistunut merellisten rakennusten suunnitteluun, hän arvosti myös meri- ja laivahistoriaa, josta kertoo esim. se, että hän siirrätti romutettavaksi suunnitellun Sampo-jäänsärkijän (rakennettu 1898) salongin uuteen pursiseuran ravintolarakennukseen, missä se edelleenkin palvelee ravintolan kabinettina ja henkii 1800-luvun arvokkuutta lakattuine jalopuupaneeleineen. Tämän tulee käydä ilmi selostustekstistä.

Helsingin kaupunki

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo
Kulttuuriperintöyksikkö
Kulttuuriympäristötiimi,
kulttuuriympäristöpäällikkö

Lausunto

5 (5)

13.8.2021

Sirpalesaaren ja Liuskasaaren välissä on puurunkoisen laivan hylky, joka on merkitty kaavaan sm-merkinnällä. Jos ruoppaaminen tai muu rakennustyö myöhemmin uhkaa vahingoittaa hylkyä, hylky on ajoitettava ja tutkittava muinaismuistolain säätämällä tavalla. Hylkyyn on kaavassa liitetty hylkyä turvaava kaavamääräys (sm). Helsingin kaupunginmuseo – Keski-Uudenmaan alueellinen vastuumuseo toteaa, että Museovirasto toimii vedenalaisen kulttuuriperinnön asiantuntijana, ja näin ollen kyseiseen Muinaismuistolain suojelemaan kohteeseen vaikuttavista suunnitelmista on pyydettävä Museoviraston lausunto. Tämä tulee korjata kaavamääräykseen.

Kaava-alue on kokonaisuudessaan Suomenlinnan maailmanperintökohteen suoja-aluetta, mutta uudisrakentamiskohteet eivät sijoitu maailmanperintökohteen rajan välittömään läheisyyteen eivätkä ne ole merkittävien Suomenlinnasta ulospäin aukeavien näkyvien kohteena.

Kaupunginmuseolla ei ole asemakaavan muutosehdotuksesta muuta huomautettavaa.

Lisätiedot

Sari Saresto, kulttuuriympäristöpäällikkö, puhelin: +358 9 503756846
sari.saresto(a)hel.fi

Johanna Björkman
ts. kulttuuriympäristöpäällikkö